

Kommunenes forvaltning av alkoholloven

Hege Lauritzen

1. Innledning.....	2
2. Datagrunnlag	3
3. Bevilling for detaljsalg	4
3.1 Antall salgssteder	4
3.2 Ølmonopol.....	6
3.3 Vinmonopol.....	7
4. Bevilling for skjenking.....	7
4.1 Antall skjenkesteder	8
4.2 Kommuner uten salgs- og skjenkesteder.....	11
4.3 Andre typer av skjenkebevillinger	11
5. Kontroll og reguleringer.....	12
5.1 Tak på antall salgs- og skjenkebevillinger	12
5.2 Bevillingsperiode	13
5.3 Normaltid og maksimaltid for salgs- og skjenkesteder	14
5.4 Vilkår for salg og skjenking	16
5.5 Avslag på søknader om salgs- og skjenkebevillinger, inndragninger og konkurser	17
5.6 Kommunale kontrollutvalg	19
6. Kommunale alkoholpolitiske handlingsplaner.....	21
7. Litteraturliste	22

1. Innledning

Denne rapporten presenterer resultatene fra SIRUS sin årlige innsamling av data om kommunenes forvaltning av alkoholloven. Omsetning av alkohol er beskrevet i alkoholloven av 2.juni 1989 med formål å regulere tilgangen til og omsetningen av alkohol. I følge loven kan alkohol med over 2,5 volumprosent bare selges eller skjenkes av dem som har fått tildelt særskilt offentlig tillatelse (bevilling). Loven opererer med fire ulike former for bevilling; salg, skjenking, engrossalg og tilvirkning. Her vil vi konsentrere oss om salg og skjenking på kommunalt nivå. Hensikten er å kartlegge kommunens forvaltning av alkoholloven. Vi samler inn data som omfatter blant annet opplysninger fra hver enkelt kommune om omsetningsordninger for alkohol, alkoholavgifter og alkoholkontroll.

Hovedreglen i alkoholloven er at det er den enkelte kommune som gir bevilling til salg og skjenking av alkohol. Begrunnelsen for at beslutningsmyndighet ligger på kommunalt nivå, er at det er kommunene som kjenner sin egen situasjon best, og derfor skal fatte avgjørelser om alkohol skal omsettes, og hvordan den eventuelt skal omsettes i egen kommune. Dette er et prinsipp som går helt tilbake til 1800-tallet (Hauge 1998).

Denne årlige undersøkelsen, som har fått navnet "Kommunenes forvaltning av alkoholloven", startet i 1989 av Rusmiddeldirektoratet. Resultater av kartleggingene ble presentert i de årlige statistikkpublikasjonene "Kommunenes rusmiddelarbeid" i 1996 og 1997, samme publikasjon ble omdøpt til "Kommunenes forvaltning av alkoholloven" og kom ut i 1998, 1999 og 2000. Tallene fra undersøkelsen har samtidig blitt publisert i den årlige statistikkpublikasjonen "Rusmidler i Norge".

I tillegg til de årlige rapportene, ble det i 2002 utarbeidet en større rapport basert på data som er samlet inn i perioden 1996-2000: "Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringene i alkoholloven i 1997" (Hauge og Lohiniva 2002). Rapporten ble skrevet etter anmodning fra Sosialdepartementet som ønsket en evaluering av de endringene i alkoholloven som ble foretatt i 1997 ([rapporten finnes på www.sirus.no](http://www.sirus.no)).

Fra 2001 ble ikke lenger dataene utgitt som egen rapport, men publisert som nettrapport på SIRUS sin hjemmeside. I tillegg ble enkelte av dataene presentert i den årlige statistikkrapporten "Rusmidler i Norge". Årets rapport er en bearbeidelse av de tidligere nettversjonene, og bortsett fra noen tilføyelser av et par tabeller, er presentasjonen av statistikken den samme. Nytt av året er at samtlige tabeller blir presentert som vedlegg. De fleste tabellene er også presentert i teksten, men enkelte steder er det lenker i teksten til større tabeller og/eller til oversikter over hvilke kommuner tabellen omfatter. Disse hyperlenkene er markert med blå tekst.

Rapporten er inndelt i tre hoveddeler. Den første delen omfatter data vedrørende bevilling for detaljsalg, andre del dreier som om bevilling for skjenking, og i rapportens siste del omtales kommunenes bruk av kontroll og reguleringer knyttet til både salg og skjenking av alkohol.

2. Datagrunnlag

Opplysningene som presenteres i rapporten er samlet inn ved hjelp av et spørreskjema som er sendt til samtlige av landets kommuner i begynnelsen av året. Kommunene blir i skjemaet bedt om å angi situasjonen ved utgangen av foregående år. Denne rapporteringen omfatter derfor 2005. En stor del av spørsmålene har vært de samme i samtlige år, noe som gir mulighet for å sammenlikne resultatene over tid. Men nye spørsmål har også blitt introdusert, særlig etter at alkoholloven ble radikalt endret i 1997. Fra 1989 til 1995 var det Statistisk sentralbyrås (SSB) ansvar å samle inn data om antall salg - og skjenkesteder. Ansvaret for datainnsamling ble overtatt av Rusmiddeldirektoratet i 1996. Ved opprettelsen av Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) hvor dokumentasjonsavdelingen i Rusmiddeldirektoratet ble slått sammen med Statens institutt for alkohol og narkotikaforskning (SIFA), ble ansvaret for den årlige undersøkelsen overtatt av SIRUS.

Skjemaet og et følgebrev blir sendt til en navngitt person i kommunene som primært har som oppgave å jobbe med bevillingssaker. I 2005 ble spørreskjemaet sendt til samtlige kommuner via e-post. I de tilfeller hvor vi ikke hadde en navngitt person, ble henvendelsen sendt til kommunenes elektroniske postmottak. Første utsendelse ble sendt i januar 2005. Det ble sendt en purring i mars samme år. [Her kan du laste ned spørreskjemaet for 2005 \(Spørreskjema\).](#)

Svarprosenten har i samtlige år ligget på mellom 95 og 99 prosent. Antall kommuner i 2005 var 434 kommuner, men den 1. januar 2006 ble kommunen Vindafjord og Ølen i Rogaland slått sammen til en ny kommune; Vindafjord. Fra samme dato ble kommunene Aure og Tustna i Møre og Romsdal slått sammen til Aure. I 2006 var det derfor 431 kommuner i landet, og av disse besvarte 412 kommuner skjemaet.

For de 19 kommunene som ikke besvarte skjemaet for 2005, er det tatt utgangspunkt i dataene som ble samlet inn året før, eller siste gang kommunen besvarte skjemaet. Av de 19 kommunene som ikke besvarte skjemaet for 2005, var det 4 kommuner som heller ikke hadde besvart fjorårets skjema. De kommunene som verken besvarte skjemaet for 2005 eller 2004 er Tjøme, Snåsa, Røyrvik og Austevoll. Dette innebærer at det er en liten og varierende underrapportering i talloppgavene.

3. Bevilling for detalj salg

3.1 Antall salgssteder

Alkohollovens § 1-4 definerer salg som "overdragelse av alkoholholdig drikk til forbrukere for drikking utenfor salgsstedet." Etter alkohollovens § 3-1 kan alkoholdrikker bare selges av dem som har bevilling til dette. Foruten å gi eller avslå en søknad om salgsbevilling kan kommunene bestemme hvordan salget av middels sterkt øl skal foregå, for eksempel i dagligvarebutikk eller ølmonopol. Er det vinmonopolutsalg, må kommunen ifølge alkohollovens § 3-1, tredje ledd gi bevilling også til salg av middels sterkt øl.

Når det gjelder tabell 1 som viser antall salgssteder for alkohol, er den inndelt i kategoriene brennevin og vin som tilsvarer antall vinmonopolutsalg. Kategorien "vin" viser da til kommuner over et vist antall innbyggere som ikke fikk lov til å selge brennevin, derfor opprettet enkelte byer vinmonopol som bare hadde lov til å selve vin. Denne ordningen opphørte i 1986. Kategoriene "alt slags øl" og "middels sterkt øl" er salg av øl i dagligvarebutikker. I vårt spørsmål til kommunene om antall salgssteder skal salgsbevillinger som er gitt for en bestemt del av året eller for en enkelt anledning ikke tas med (alkoholloven § 1-6, tredje ledd)

Tabell 1. Antall salgssteder for alkohol fordelt på bevillingskombinasjon, 1980-2005

	Brennevin og vin (og sterkøl fra 1993)	Vin	Alt slags øl	Middels sterkt øl	Totalt
1980	87	5	1 768	2 869	4 729
1981	88	5	1 721	2 768	4 582
1982	88	4	1 684	2 800	4 576
1983	88	4	1 685	2 744	4 521
1984	90	2	1 795	2 828	4 715
1985	92	1	1 877	3 128	5 098
1986	94	0	1 940	3 236	5 270
1987	98	0	1 993	3 183	5 274
1988	104	0	1 869	3 202	5 175
1989	106	0
1990	106	0	1 722	3 239	5 067
1991	110	0	1 837	3 123	5 070
1992	109	0	1 865	3 027	5 001
1993	110	0	.	4 775	4 885
1994	110	0	.	4 665	4 775
1995	112	0	.	4 524	4 636
1996	112	0	.	4 676	4 788
1997	114	0	.	4 565	4 679
1998	120	0	.	4 448	4 568
1999	130	0	.	4 411	4 541
2000	140	0	.	4 413	4 554
2001	156	0	.	4 430	4 586
2002	176	0	.	4 325	4 501
2003	188	0	.	4 299	4 487
2004	195	0	.	4 361	4 556
2005	198	0	.	4 314	4 512

Note: Statistisk sentralbyrå samlet ikke inn oppgaver over antall salgssteder for øl i 1989.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, AS Vinmonopolet og Statens institutt for rusmiddelforskning

Fra 1.mars 1993 ble det bestemt at sterkøl, altså øl med alkoholprosent på over 4,7 volumprosent, bare skulle skal selges fra Vinmonopol. I 2005 ble det gitt bevillinger til salg av middels sterkt øl i samtlige kommuner. Til sammen oppga disse at det fantes 4 314 salgssteder. Tas de 198 vinmonopol utsalgene med, hadde vi i 2005 til sammen 4 512 utsalgsteder av alkohol i Norge. Sammenlignet med antall salgssteder for 25 år siden, er det 217 færre salgssteder for alle typer alkohol i 2005.

Tabell 2 viser en oversikt over antall salgssteder for middels sterkt øl fordelt på fylke i perioden 1997 til 2005.

Tabell 2. Antall salgssteder for middels sterkt øl fordelt på fylke, 1997-2005

Fylke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Østfold	256	244	233	224	214	220	205	205	190
Akershus	310	309	304	285	286	285	283	277	280
Oslo	472	448	408	395	424	402	402	396	367
Hedmark	263	242	242	228	206	214	203	207	204
Oppland	288	267	260	255	246	237	229	244	238
Buskerud	248	234	212	223	220	213	216	209	211
Vestfold	172	167	164	150	150	145	148	151	150
Telemark	190	182	179	190	185	181	181	180	168
Aust-Agder	136	126	130	128	128	128	124	125	132
Vest-Agder	149	151	156	152	156	163	165	162	165
Rogaland	285	285	282	302	316	308	316	306	302
Hordaland	463	449	439	450	436	407	404	423	423
Sogn og Fjordane	169	176	156	160	171	170	160	177	175
Møre og Romsdal	217	221	249	274	275	265	276	297	311
Sør-Trøndelag	282	270	277	262	258	253	249	245	261
Nord-Trøndelag	168	168	160	156	144	147	148	148	153
Nordland	283	275	287	279	303	304	292	306	297
Troms	108	122	162	190	192	179	186	187	180
Finnmark	106	112	111	110	120	115	112	116	107
Totalt	4 565	4 448	4 411	4 413	4 430	4 336	4 299	4 361	4 314

Vi ser at antall salgssteder for middels sterkt øl har holdt seg relativt stabilt på slutten av nittitallet, men at det har vært en liten reduksjon fra 2002 til 2003 og en oppgang igjen i 2004, for så å reduseres med 47 salgssteder i 2005. Nedgangen i antall salgssteder skyldes nedgangen i antall salgssteder for middelsterkt øl. Når det gjelder antall vinmonopol, har det vært en jevn økning siden 1980, fra 87 utsalgsteder i 1980 til 198 utsalgsteder i 2005.

Årsaken til nedgangen av antall salgssteder for middels sterkt øl, skyldes ikke en mer restriktiv salgspolitikk fra kommunenes side, men en nedgang i antall dagligvareforretninger (Hauge & Lohiniva 2002).

[Tabell 3. Antall salgssteder fordelt på kommuner i 2005.](#)

3.2 Ølmonopol

I de fleste kommuner som i dag har ølsalg, selges øl i dagligvarebutikk. Kommunene har imidlertid anledning til å beslutte at det skal selges gjennom såkalte kommunale "ølmonopol". Dette er omtalt i alkohollovens § 3-1, annet ledd; "Salg av annet øl enn nevnt i første ledd kan bare foretas av den som har handelsrett etter handelsloven på grunnlag av kommunal bevilling. Dette gjelder også der salg skal drives av et selskap som helt eller delvis eies av kommunen."

Tabell 4. Antall salgssteder for middels sterkt øl fordelt på type salgssted og fylke, 2005

Fylke	Daglig- varebutikk	Kommunalt ølmonopol	Privat ølmonopol	Privat ølutsalg	Andre ordninger	Totalt
Østfold	186	0	0	3	1	190
Akershus	273	1	0	4	10	280
Oslo	343	0	0	2	22	367
Hedmark	201	0	0	1	2	204
Oppland	233	0	0	0	1	238
Buskerud	203	0	0	2	6	211
Vestfold	148	0	0	0	2	150
Telemark	138	0	1	2	3	174
Aust-Agder	125	0	0	1	0	126
Vest-Agder	162	1	0	0	2	165
Rogaland	297	0	0	4	1	302
Hordaland	421	0	0	0	2	423
Sogn og Fjordane	170	1	3	1	0	175
Møre og Romsdal	293	2	2	2	12	311
Sør-Trøndelag	249	0	0	1	11	261
Nord-Trøndelag	149	0	0	0	4	153
Nordland	282	0	0	5	1	297
Troms	177	0	0	2	1	180
Finmark	106	0	0	1	0	107
Totalt	4 156	5	6	31	81	4 314

Tabell 4 viser at for middels sterkt øl er salg via dagligvarebutikk den vanligste formen, 96 % av salget skjer gjennom dagligvarebutikk. I alt var det 5 kommuner i 2005 som solgte øl gjennom den kommunale ølmonopolordningen. Dette var Hareid, Lyngdal, Nittedal, Sogndal og Ulstein. Alle kommunene rapporterte at de hadde ett utsalg hver. I perioden 1993 til 2005 har antall kommuner med kommunalt ølmonopol variert fra 8 kommuner i 1993 til 12 kommuner i 1998, for så igjen å gradvis synke til 5 kommuner i 2005.

Bevillinger kan også gis til private "ølmonopol" som er butikker som bare har adgang til å selge middels sterkt øl og eventuelt mineralvann og bestemte andre varer. Både de kommunale og private ølmonopolene kan dekke hele kommunen, eller være begrenset til kommunesenteret med bevillinger til dagligvarebutikker utenfor senteret. Når det gjelder slike private ølmonopol har det over lengre tid vært en tendens til at flere kommuner har valgt å avvikle disse. I 2005 var det 6 kommuner som oppga at de hadde slike utsalg.

Videre viser tabell 4 at 31 kommuner oppga at de hadde private ølutsalg, i tillegg til dagligvarehandlere med salgsbevilling for øl, oftest drevet av bryggerier. Det var dessuten 81 kommuner som oppga at de ordner salg av middels sterkt øl på andre måter enn de nevnte. I

mange tilfeller vil dette være salgssteder knyttet til hytte/campingutleie, men de fleste kommunene avstår fra å nevne hvilke andre typer av salgssteder som finnes.

3.3 Vinmonopol

Salg av brennevin, vin og øl med alkohol med 4,75 volumprosent alkohol skal bare selges på vinmonopol på grunnlag av kommunal bevilling (alkoholloven § 3-1). Det er departementet som fastsetter antall salgsbevillinger for A/S Vinmonopolet og fordelingen av disse, men den enkelte kommune bestemmer om de vil ha vinmonopol, eventuelt hvor mange og beliggenheten (alkoholloven § 3-3). I tabell 5 ser vi at det i 2005 var 198 vinmonopol i Norge.

Tabell 5. Antall vinmonopolutsalg fordelt på fylke, 1993-2005

Fylke	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Østfold	6	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	7	7
Akershus	11	11	11	11	11	11	13	14	16	18	18	19	19
Oslo	17	17	17	17	17	18	19	19	20	20	21	21	22
Hedmark	4	4	4	4	5	5	6	6	6	7	8	9	9
Oppland	5	5	5	5	5	5	5	5	7	7	8	8	9
Buskerud	5	5	5	5	5	5	5	6	7	8	8	9	9
Vestfold	5	5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6	6
Telemark	5	5	5	5	5	5	5	6	6	8	8	8	8
Aust-Agder	1	1	1	1	1	2	2	3	4	5	6	6	6
Vest-Agder	3	3	3	3	3	3	3	4	4	5	5	5	5
Rogaland	6	6	6	6	6	6	7	8	9	10	11	11	11
Hordaland	7	7	9	9	9	9	11	11	15	17	18	18	19
Sogn og Fjordane	3	3	3	3	3	4	4	4	5	7	7	7	7
Møre og Romsdal	3	3	3	3	3	4	6	7	8	9	10	10	10
Sør-Trøndelag	8	8	8	8	8	8	8	8	9	10	12	13	13
Nord-Trøndelag	4	4	4	4	4	5	5	5	5	5	6	7	7
Nordland	9	9	9	9	9	9	9	9	10	12	13	14	14
Troms	4	4	4	4	4	5	5	7	7	8	9	9	9
Finnmark	4	4	4	4	5	5	6	6	6	7	7	8	8
Totalt	110	110	112	112	114	120	130	140	156	176	188	195	198

Kilde: AS Vinmonopolet

Det har vært en moderat økning i antall vinmonopolutsalg i perioden 1980-1997. Etter 1997 ser vi at økningen har vært på mellom 10 og 20 vinmonopolutsalg per år frem til 2003. Fra 2003 til 2005 har det vært en økning med ytterligere 10 utsalgssteder, til 198 i alt. Ved utgangen av 2005 var 174 av disse selvbetjente butikker.

4. Bevilling for skjenking

Når det gjelder skjenking av alkohol er kommunene enerådende. I alkoholloven § 1-7 heter det følgende: "Bevilling for salg og skjenking gis av kommunene med mindre det gis statlige bevilling." Det er bare skjenking på flygninger innenlands, på tog og båt i kollektivtrafikk, på cruiseskip og i Forsvarets befalsmesser hvor departementet har bevillingsrett etter alkohollovens §§ 5-2 og 5-3, som gjelder statlige skjenkebevillinger. Denne type bevilling omtales ikke i rapporten.

4.1 Antall skjenkesteder

Med skjenking forstås salg for drikking på stedet. Som skjenking regnes også når bevillingshaver vet om at det drikkes i deler av hans hus som han har rådighet over, eller på andre steder i hans besittelse, eller på husets nærmeste tilliggelse (alkoholloven § 1-4, annet ledd). På samme måte som ved detaljsalg, er det kommunestyret som gir bevilling til skjenking. En bevilling kan gjelde alle typer alkohol eller for eksempel bare for vin og øl. Dersom det gis bevilling for skjenkning av brennevin, må det også gis bevilling for øl og vin.

I vårt spørreskjema blir kommunene spurt om antall skjenkesteder med kommunal bevilling. Det understrekes at antallet ikke skal inneholde bevillinger som bare gjelder skjenkning til deltakere i sluttet selskap (alkoholloven § 4-2, annet ledd), statlige bevillinger (alkoholloven §§ 5-2 og 5-3) og ambulerende skjenkebevillinger (alkoholloven § 4-5) eller bevillinger som gis for en bestemt del av året eller for en bestemt anledning (alkoholloven § 1-6, tredje ledd).

Tabell 6. Antall skjenkesteder for alkohol med kommunal bevilling fordelt på bevillingskombinasjon, 1980- 2005

	Brennevin, vin og alt slags øl	Brennevin, vin og mid- dels sterkt øl	Vin og alt slags øl	Vin og middels sterkt øl	Alt slags øl	Middels sterkt øl	Totalt
1980	474	118	555	692	54	546	2 439
1981	502	130	510	736	59	535	2 472
1982	519	172	517	712	53	478	2 451
1983	547	186	570	795	54	454	2 606
1984	567	196	642	897	75	428	2 805
1985	630	233	771	961	88	436	3 119
1986	684	257	787	1 107	51	371	3 257
1987	736	381	937	1 158	42	392	3 646
1988	783	484	827	1 366	72	282	3 814
1989
1990	1 056	674	1 081	1 386	60	317	4 574
1991	1 099	584	1 276	1 368	46	271	4 644
1992	1 302	576	1 354	1 215	62	184	4 693
1993	1 354	676	1 270	1 254	63	158	4 775
1994	1 517	816	1 282	1 295	69	182	5 161
1995	1 649	863	1 315	1 274	46	161	5 308
1996	2 240	779	1 339	1 085	53	140	5 636
1997	2 676	797	1 347	992	53	105	5 970
1998	2 899	714	1 336	968	55	89	6 061
1999	3 115	810	1 318	895	46	68	6 252
2000	3 498	814	1 166	773	47	57	6 355
2001	3 872	781	1 195	613	42	44	6 629
2002	4 251	638	1 135	636	38	60	6 847
2003	4 515	683	982	759	24	35	7 062
2004	5 201	494	1 036	313	17	31	7 092
2005	5 317	351	1 028	381	20	27	7 231

Note: Statistikken omfatter også skjenkesteder på turist-og høyfjellshoteller, som inntil 1997 hadde statlig bevilling. Statistisk sentralbyrå samlet ikke inn oppgaver over antall skjenkesteder for brennevin, vin og øl i 1989.

Når det gjelder skjenkesteder med kommunal bevilling, ser vi av tabell 6 at det har vært en kraftig økning i antall siden 1980. Antall skjenkesteder har i tidsrommet 1980 til 2005 økt fra 2 257 til 7 231. Dette er nesten en tredobling.

Fra nittitallet og frem til i dag har en stadig større andel av skjenkestedene fått anledning til å skjenke brennevin. I 1990 hadde 1 730 av de i alt 4 574 skjenkestedene bevilling til å skjenke brennevin, vin og øl (38 %), mens tallet i 2005 har steget til 5 317 av 7 231 skjenkesteder (74 %).

Tabell 7 viser at det har blitt langt færre skjenkesteder som bare har bevilling til å skjenke øl. Mens det i 1980 og 1990 var henholdsvis 27 og 9 prosent av skjenkestedene som bare hadde bevilling til å selge øl, var prosentandelen sunket til under 1 prosent i 2005.

Tabell 7. Antall skjenkesteder for alkohol med kommunal bevilling fordelt på bevillingskombinasjon og fylke, 2005

Fylke	Brennevin, vin og alt slags øl	Brennevin, vin og mid- dels sterkt øl	Vin og alt slags øl	Vin og middels sterkt øl	Alt slags øl	Middels sterkt øl	Totalt
Østfold	264	7	76	10	5	3	366
Akershus	323	36	65	6	1	2	433
Oslo	953	0	46	0	0	0	999
Hedmark	212	24	35	16	1	1	289
Oppland	281	60	68	47	6	5	467
Buskerud	325	8	38	25	2	4	403
Vestfold	303	0	51	9	1	0	364
Telemark	155	17	19	13	0	3	259
Aust-Agder	123	15	29	15	0	0	182
Vest-Agder	122	14	54	4	0	0	194
Rogaland	250	10	86	22	0	0	415
Hordaland	394	5	166	21	0	0	578
Sogn og Fjordane	133	9	47	42	0	1	245
Møre og Romsdal	179	62	48	79	0	3	371
Sør-Trøndelag	354	16	71	3	1	1	446
Nord-Trøndelag	139	20	25	16	3	1	200
Nordland	385	29	26	19	0	3	464
Troms	286	7	66	9	0	0	368
Finnmark	136	12	12	25	0	0	188
Total	5 317	351	1 028	381	20	27	7 231

Her finnes en oversikt over antall skjenkesteder fordelt på kommune.

[Tabell 8. Antall skjenkesteder fordelt etter kommune.](#)

Tabell 9. Antall skjenkesteder for alkohol med kommunal bevilling fordelt på de største byene i perioden i 1990 - 2005

	Oslo	Bergen	Stavanger	Trondheim	Tromsø
1990	597	130	94	142	69
1991	629	131	95	153	75
1992	660	141	104	173	79
1993	684	115	114	120	85
1994	707	116	119	162	113
1995	757	140	122	156	130
1996	815	157	116	159	151
1997	865	176	127	169	160
1998	958	250	132	175	72
1999	960	260	125	183	76
2000	915	261	153	189	150
2001	926	265	161	209	176
2002	947	265	159	214	188
2003	945	295	159	216	208
2004	944	298	158	226	198
2005	999	320	167	239	206

Tabell 9 viser at i perioden 1990 og fram til 2005 har antall skjenkesteder i de største byene økt fra til sammen 1 032 til 1 931 skjenkesteder, nesten en fordobling av antall skjenkesteder. Til sammen utgjør antall skjenkesteder i de største byene i 2005 27 % (1 931) av samtlige skjenkesteder. I 1990 utgjorde antall skjenkesteder i de største byene 23 % av samtlige skjenkesteder.

4.2 Kommuner uten salgs- og skjenkesteder

Som tidligere nevnt har hver enkelt kommune mulighet til selv å regulere antall salgs- og skjenkesteder. Kommunen har også myndighet til å bestemme at det ikke skal forekomme salg eller skjenking av alkohol i kommunen. Tabell 10 viser utviklingen av antall kommuner som ikke har salgs- eller skjenkesteder i fra 1980 til 2005.

Tabell 10. Antall kommuner uten salgs- eller skjenkesteder for alkohol 1980- 2005

	Totalt antall kommuner	Uten salgs- steder	Uten skjenke- steder	Uten salgs- eller skjenkesteder
1980	454	213	111	91
1981	454	210	105	86
1982	454	213	108	88
1983	454	209	99	81
1984	454	184	86	66
1985	454	142	71	43
1986	454	123	55	33
1987	454	109	53	27
1988	448	83	51	23
1989
1990	448	53	34	13
1991	448	53	26	11
1992	439	40	26	9
1993	439	26	18	5
1994	435	24	13	3
1995	435	21	12	2
1996	435	6	9	1
1997	435	6	8	1
1998	435	4	11	1
1999	435	4	8	1
2000	435	4	9	1
2001	435	2	8	1
2002	434	2	9	0
2003	434	0	7	0
2004	434	0	6	0
2005	431	0	6	0

Stadig flere kommuner gir skjenkebevillinger og salgsbevillinger for middels sterkt øl. I 2002 var det første gang ingen kommuner hadde verken salgs- eller skjenkesteder. Den siste kommunen som verken hadde salg - eller skjenkested var Audnedal.

I 2003 var det for første gang ingen kommuner som var uten salgsbevilling, mot 213 i 1980, og 53 i 1990. I 2005 var det 6 kommuner som ikke hadde gitt skjenkebevilling, mot 111 kommuner i 1980, og 34 i 1990. De kommunene som ikke skjenket alkohol i 2005 var Audnedal, Bjerkreim, Bokn, Frosta, Røyrvik og Siljan.

4.3 Andre typer av skjenkebevillinger

Kommunen kan gi en eller flere skjenkebevillinger som ikke er knyttet til et bestemt skjenkested – såkalt ambulerende skjenkebevilling (alkoholloven § 4-5). I disse tilfeller gjelder bevillingen et sted som godkjennes for en enkelt anledning og for skjenking til deltakere i et sluttet selskap.

Slike ambulerende bevillinger er tenkt brukt til bryllup, jubileum og lignende arrangementer hvor det skjenkes alkohol mot vederlag. Ambulerende bevillinger må avgrenses mot såkalt bevillingsløs skjenking. Dersom det arrangeres fest i et lokale som er leid til ovennevnte formål, stilles det ikke krav om skjenkebevilling. Det er imidlertid en forutsetning at vertskapet eller det sluttede selskap i fellesskap står for innkjøp og servering av drikkevarene på egen bekostning.

Siden 1995 har det blitt mer vanlig at kommuner gir ambulerende bevilling. I 1995 hadde 317 kommuner gitt ambulerende bevilling, mens dette i 2005 gjaldt 391 kommuner. Kommunen kan også gi alders- og sykehjem bevilling til å skjenke alkohol, og 93 kommuner hadde gjort dette i 2005. Det har ikke vært noen markant økning i denne type bevillinger.

5. Kontroll og reguleringer

Som nevnt innledningsvis er en av intensjonene med alkoholloven å regulere salg og skjenking av alkohol med sikte på om å begrense skadeomfanget som alkoholbruk kan forårsake. Alkoholloven regulerer tilgjengeligheten av alkohol blant annet gjennom bevillingssystemet, ved fastsettelse av vilkår for hvordan slag og skjenking skal skje, samt kontroll med at vilkårene blir overholdt. Ved revisjonen av alkoholloven i 1997 fikk kommunene økt mulighet til å regulere salg og skjenking av alkohol i egen kommune.

Som nevnt innledningsvis ble lovendringenes betydning for det kommunale bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel evaluert i 2002. Formålet med evalueringen var å finne ut i hvilken grad endringene hadde forandret bevillingspraksisen i kommunene. Evalueringen var basert på både kvantitative data innhentet fra den årlige spørreundersøkelsen og kvalitative intervjuer med ansatte i kommunene. Kort skissert var hovedkonklusjonene at de målbare endringene i bevillingspraksisen var beskjedne etter lovendringene, men de ansatte som ble intervjuet ga likevel uttrykk for at kravet om økonomisk vandel hadde ført til mer akseptable forhold i bransjen (Hauge og Lohiniva 2002).

5.1 Tak på antall salgs- og skjenkebevillinger

Kommunene kan beslutte at det ikke skal gis mer enn et bestemt antall bevillinger til salg og skjenking (alkoholloven § 1-7a, tredje ledd). I samme paragraf står det at kommunene kan legge vekt på ulike forhold i kommunen ved vurdering om bevilling.

Tabell 11. Antall kommuner som har satt tak på salgs- og skjenkebevillinger i perioden 1995-2005

	Tak på salgsbevilling	Tak på skjenkebevilling
1995	75	80
1996	68	73
1997	62	63
1998	56	63
1999	59	65
2000	46	61
2001	43	48
2002	37	50
2003	38	50
2004	23	34
2005	26	37

Tabell 11 viser at det i 2005 var 26 kommuner som hadde satt tak på antall salgsbevillinger, mens 37 kommuner hadde satt tak på antall skjenkebevillinger. Ser vi på antall kommuner som har satt tak på antall salgsbevillinger i perioden fra 1995 t.o.m. 2005 har det vært en jevn nedgang. I 1995 var det 17 % av alle kommuner som hadde satt tak på antall salgsbevillinger, mens i 2005 var tallet redusert til 6 %. Det samme gjelder for antall kommuner som har satt tak på antall skjenkebevillinger. I 1995 hadde 18 % av kommunene satt en begrensning for antall skjenkesteder, mens i 2005 hadde 8 % av kommunen benyttet denne muligheten. Tabell 12 og 13 viser hvilke kommuner dette gjelder.

[Tabell 12. Oversikt over hvilke kommuner som har satt tak på antall salgsbevillinger](#)

[Tabell 13. Oversikt over hvilke kommuner som har satt tak på antall skjenkebevillinger](#)

5.2 Bevillingsperiode

Kommunene kan vedta at bevillingsperioden for salg av øl, skjenking av brennevin og skjenking av vin og/eller øl skal være kortere enn normaltiden på 4 år (alkoholloven § 1-6, andre ledd). I 2005 var det 4 kommuner som hadde satt enkelte salgsbevillinger for øl kortere enn normaltiden, mens 10 kommuner hadde gjort dette for samtlige salgsbevillinger. De aller fleste hadde da gitt en bevillingsperiode på 2 år.

For skjenking av brennevin oppga 11 kommuner at bevillingsperioden var satt kortere for enkelte, mens 12 kommuner hadde gjort dette for samtlige salgsbevillinger. Ni kommuner av disse hadde da gitt en bevillingsperiode på 2 år.

Når det gjaldt skjenking av vin og øl oppga 14 kommuner at de hadde satt bevillingsperioden kortere for enkelte, mens 10 kommuner hadde gjort dette for samtlige salgsbevillinger. Alle disse fastsatt en bevillingsperiode på 2 år.

5.3 Normaltid og maksimaltid for salgs- og skjenkesteder

Ved endringen i alkoholoven i 1997 ble det blant annet innført "normaltider" og "maksimaltider" for salg og skjenking av alkohol. Dersom kommunene selv ikke har regulert tiden, skal lovens normaltid gjelde. I alkoholoven § 3-7 heter det at salg av alkoholholdig drikk med høyst 4,7 volumprosent kan skje fra kl 08:00 til kl. 18:00, mens på dag før helligdager skal salget opphøre kl. 15:00. I tillegg kan det bestemmes at salg ikke skal skje på bestemte tider på dagen eller på bestemte ukedager.

Når det gjelder skjenking av alkohol med 22 volumprosent alkohol eller mer, er normaltid for skjenkingen mellom kl 13:00 til 24:00. Skjenking av alkohol med lavere volumprosent kan skje mellom kl. 08:00 og 01:00. Alkoholoven sier at det ikke er lov å skjenke drikke med mer enn 22 volumprosent mellom kl. 03:00 og 13:00 og alkoholholdig drikk med mindre enn 22 volumprosent skal ikke skjenkes mellom kl. 03:00 og 06:00 (alkoholoven § 4-4, fjerde ledd) (jmf. §§ 3-7 og 4-4).

Innskrenkninger eller utvidelser i salg for middels sterkt øl, kan enten gjelde for samtlige eller bare for enkelte salgssteder i kommunen. Kommunen kan også bestemme at skjenkingstiden kan innskrenkes eller utvides for enkelte skjenkesteder eller for skjenkesteder generelt. I tabell 14 presenterer tall for innskrenkninger og/eller utvidelser for salg og skjenking fordelt på de ulike typer alkohol.

Tabell 14. Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i salgstidene for *middels sterkt øl*, 1998-2005

	Innskrenkninger				Utvidelser			
	Generelt		Enkelt steder		Generelt		Enkelt steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	47	11	11	3	168	40	26	6
1999	46	11	7	2	187	44	35	8
2000	30	7	7	2	213	51	12	3
2001	50	12	3	1	203	47	26	6
2002	29	7	3	1	207	48	32	7
2003	35	8	6	1	232	53	28	6
2004	21	5	1	0,2	268	61	34	8
2005	16	4	1	0,2	272	63	27	6

Det er ikke særlig vanlig å innskrenke salgstidene for middels sterkt øl verken for det enkelte salgssted eller generelt i kommunen. Vi ser også av tabell 14 at det var en markert nedgang fra 1998 til 2005 når det gjelder generelle innskrenkninger. I denne perioden var det en nedgang fra 11 % til 4 %. Det er derimot mer vanlig å utvide salgstidene. I 1998 utvidet 168 kommuner salgstidene for middelsterkt øl generelt i kommunen, i 2005 var antallet steget til 273 kommuner. Altså en økning på litt over 20 %.

Her finnes en oversikt over hvilke kommuner som har foretatt utvidelser eller innskrenkninger i salgstiden for middelsterkt øl.

[Tabell 15. Oversikt over hvilke kommuner som har utvidelser i salgstidene for øl generelt eller for enkelte i 2005](#)

[Tabell 16. Oversikt over hvilke kommuner som har innskrenkninger i salgstidende for øl generelt eller for enkelte i 2005](#)

Tabell 17. Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i skjenketidene for brennevin, 1998-2005

	Innskrenkninger				Utvidelser			
	Generelt		Enkelt steder		Generelt		Enkelt steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	6	1	8	2	129	31	98	23
1999	17	4	14	3	138	32	105	25
2000	12	3	12	3	176	42	93	23
2001	17	4	14	3	182	42	81	19
2002	13	3	16	4	184	43	81	19
2003	13	3	18	4	201	46	99	23
2004	7	2	17	4	258	60	85	20
2005	5	1	16	4	245	57	83	19

Tabell 17 viser antall kommuner som foretok innskrenkninger i skjenketiden i forhold til normaltiden for brennevin, enten for samtlige skjenkesteder i kommunen eller for ett eller flere bestemte skjenkesteder. Det har vært en nedgang i innskrenkninger fra 24 kommuner i 2004 til 21 i 2005. Mens innskrenkninger i skjenketidene er sjelden, er det langt mer vanlig å utvide skjenketidene. I 2005 var det 245 kommuner som hadde utvidet skjenketidene for brennevin generelt i kommunen, en liten nedgang fra året før, mens det var 83 kommuner med utvidelser for enkelte av skjenkestedene, en nedgang fra 85.

[Tabell 18. Oversikt hvilke kommuner som har innskrenkninger i skjenketidene for brennevin generelt eller for enkelte i 2005](#)

[Tabell 19. Oversikt over hvilke kommuner som har utvidelser i skjenketidende for brennevin generelt eller for enkelte i 2005](#)

Tabell 20 viser den samme tendensen for skjenketidene av vin og øl. Relativt få kommuner har innført kortere skjenketid enn normaltiden, mens mange kommuner har utvidet den.

Tabell 20. Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i skjenketider for vin og øl, 1998- 2005

	Innskrenkninger				Utvidelser			
	Generelt		Enkelt steder		Generelt		Enkelt steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	29	7	26	6	139	33	112	27
1999	39	9	34	8	152	35	108	25
2000	43	10	35	8	190	45	95	23
2001	52	12	39	9	200	46	88	20
2002	35	8	33	8	198	46	89	21
2003	35	8	37	9	215	50	102	24
2004	28	8	27	8	267	78	84	20
2005	27	6	21	5	254	59	80	19

Antall kommuner som foretok innskrenkninger i skjenketiden i forhold til normaltiden for vin og øl i 2005, enten for samtlige skjenkesteder i kommunen eller for et eller flere bestemte skjenkesteder, viser en nedgang fra 55 til 48 kommuner sammenlignet med året før. Mens innskrenkninger i skjenketidene er sjelden, er det langt mer vanlig å utvide skjenketidene. I 2005 var det 254 kommuner som hadde utvidet skjenketidene for brennevin generelt i kommunen, en liten nedgang fra året før, mens det var 80 kommuner med utvidelser for enkelte av skjenkestedene, en nedgang fra 84.

[Tabell 21. Oversikt over hvilke kommuner som har innskrenkninger i skjenketidene for vin og øl generelt eller for enkelte i 2005](#)

[Tabell 22. Oversikt over hvilke kommuner som har utvidelser i skjenketidene for vin og øl generelt eller for enkelte i 2005](#)

5.4 Vilkår for salg og skjenking

Alkoholovens §§ 3-2 og 4-3 gir kommunene mulighet til å sette vilkår for bevilling både for salg og skjenking. Bakgrunnen for endringene i alkoholoven i 1997 ved å gi utvidet adgang til å sette vilkår for salg og skjenkebevilling, var å gi kommunene større mulighet til å forme sin egen alkoholpolitikk. Vilårene som settes skal være i samsvar med alminnelige forvaltningsrettslige regler og være begrunnet i alkoholpolitiske hensyn. Det kan gis både generelle vilkår for alle salgs- eller skjenkesteder og individuelle vilkår som da er knyttet til hvert enkelt bevillingsvedtak.

Tabell 23. Kommuner som har stilt vilkår for salg av middel sterkt øl og for skjenking av alkohol, 1998-2005

	Salg		Skjenking	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	13	3	35	8
1999	18	4	65	15
2000	19	5	82	19
2001	20	6	107	25
2002	15	3	102	24
2003	25	6	134	31
2004	22	5	125	29
2005	19	4	120	28

Når det gjelder salgsbevillinger for middels sterkt øl viser tabell 23 at antallet kommuner som har satt vilkår har sunket fra 22 kommuner i 2004 til 19 i 2005. Når det gjelder skjenkebevillingene var det 35 kommuner som hadde satt vilkår i 1998, mens antallet i 2004 var 125. Ser vi på antall kommuner som har benyttet muligheten til å sette vilkår for salg eller skjenking i perioden 1998 t.o.m. 2005, har vilkår knyttet til salg variert fra 3 % til 4 % av kommunen. Altså er det få kommuner som knytter vilkår til salg og det har ikke vært store endringer i denne perioden. Når vi derimot ser på antall kommuner som har satt vilkår for skjenking av alkohol, har det vært en jevn økning siden 1998 hvor 8 % av kommunene benyttet dette. I 2005 var det 28 % av kommunene som svarte at de hadde satt vilkår for skjenking av alkohol i kommunen.

I spørreskjemaet bes det om en spesifisering av type vilkår som settes. Når det gjelder salg av middelsterkt øl, er de ulike kategoriene salg over disk, atskilt fra andre varer, ikke salg på bestemte ukedager og annet. I 2005 oppgav 10 kommuner at øl skal selges atskilt fra andre varer. En kommune oppgir at de har satt vilkår i forhold til salg over disk. Ingen kommuner oppgir at det er satt vilkår om at salg av øl ikke skal finne sted på bestemte ukedager. Det er 9 kommuner som oppgir at det er satt vilkår i kategorien ”annet”. Av de kommunene som oppgir at det er satt andre vilkår, gis det ingen opplysninger om innholdet i vilkårene.

Når det gjelder vilkår knyttet til skjenking av alkohol, gis kommunene følgende spesifikke alternativer i skjemaet: bare matservering, nedre aldersgrense, ikke uteservering av brennevin, ikke uteservering av alkohol, ordensvakter på steder og andre vilkår. I 2005 var det 28 prosent av kommunene som oppga at de har satt vilkår for skjenking av alkohol. 24 kommuner oppgir at skjenking må knyttes til matservering, 17 har satt nedre aldersgrense, 50 kommuner har ikke uteservering av brennevin, mens 5 kommuner har ikke uteservering av alkohol, 26 kommuner har satt som vilkår at det er en ordensvakt på skjenkestedet og hele 39 kommuner oppgir andre vilkår.

Disse tallene viser at selv om det er langt flere kommuner i 2005 enn 1998 som setter vilkår for bevillingene, er det et flertall av kommunene som velger å ikke gjøre det.

5.5 Avslag på søknader om salgs- og skjenkebevillinger, inndragninger og konkurser

Kommunene har mulighet til å avslå en bevillingssøknad om salgs- eller skjenkebevilling med hjemmel i alkoholovens bestemmelser om vandelskrav og mulighet for kommunen til å ta

skjønnsmessig hensyn. Kommunene blir spurt om antall salgs- og skjenkebevillinger som er blitt avslått i løpet av året, og hva årsaken til dette eventuelt var. Tabell 24 nedenfor viser hvor mange kommuner som har avslått en bevilling fordelt på salgs- og skjenkebevillinger.

Tabell 24. Antall kommuner som har avslått søknader om bevillinger 2001-2005

	Salgsbevilling		Skjenkebevilling	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2001	22	5	73	17
2002	12	3	48	11
2003	12	3	47	11
2004	13	3	62	14
2005	9	2	34	8

Det er få kommuner som gir avslag på skjenkebevillinger. I 2001 var det 17 % kommunene som hadde avslått søknader om skjenkebevillinger, mens i 2005 var tallet sunket til 8 %. Det er enda færre kommuner som avslår søknader om salgsbevillinger. I 2001 var det 5 %, som i 2005 var sunket til 2 %.

Det var 9 kommuner som oppga at de hadde avslått søknad om salgsbevilling, og 4 av disse hadde gjort dette på grunn av skjønnsmessige vurderinger. Videre oppga 34 kommuner at de hadde avslått søknader om skjenkebevilling, hvorav 6 ikke oppgir hva som er begrunnelsen for dette. 14 pga vandel og 7 pga klanderverdige forhold mens 22 kommuner oppga at dette var gjort pga skjønnsmessig forhold.

Kommunene har også adgang til å inndra en salgs- eller skjenkebevilling (Alkoholoven § 1-8). Bevillingen kan inndras dersom salg eller skjenking ikke har skjedd i samsvar med alkoholoven eller andre lover som har bestemmelser som har sammenheng med alkoholovens formål. Nytt i 2004 er lovparagrafens tredje ledd om at bevillingen kan inndras dersom det gjentatte ganger har foregått narkotikaomsetning på stedet.

Tabell 25. Antall kommuner som har inndratt bevillinger og antall inndragning 2001-2005

	Salgsbevilling		Skjenkebevilling	
	Antall kommuner	Antall Inndragninger	Antall kommuner	Antall inndragninger
2001	5	6	27	63
2002	8	18	63	93
2003	8	13	41	77
2004	4	15	44	110
2005	8	21	58	94

Svært få kommuner har inndratt en salgsbevilling. I 2005 ble det til sammen inndratt 21 salgsbevillinger fordelt på 8 kommuner. I 2001 var antallet inndragninger 6 fordelt på 5 kommuner. Selv om det er et lite antall, har det vært en økning i antall inndragninger.

I 2005 var det 58 kommuner som oppga at til sammen 94 skjenkebevillinger var inndratt. 12 kommuner oppga at 14 skjenkebevillinger var inndratt som følge av at de økonomiske vandelskravene i forhold til alkohollovgevingen ikke var oppfylt, og 36 kommuner oppga at 31 skjenkebevillinger var inndratt som følge av manglende etterleving av alkoholreglene mht omsetning.

Ved en bevillingshavers konkurs faller bevillingen bort jmf, alkoholloven § 1-10 om overdragelse, død og konkurs.

Tabell 26. Antall salgs- og skjenkebevillinger som er bortfalt pga. konkurs, 2001-2005

	Salgsbevilling		Skjenkebevilling	
	Antall kommuner	Antall konkurser	Antall kommuner	Antall konkurser
2001	17	20	72	105
2002	28	33	91	146
2003	17	27	118	202
2004	21	23	113	108
2005	22	23	94	88

På spørsmål om salgs- eller skjenkebevillinger har falt bort som følge av konkurs, oppga 94 kommuner at 88 skjenkebevillinger hadde falt bort, og 22 kommuner oppga at 23 salgsbevillinger hadde falt bort som følge av konkurs (tabell 26).

5.5.2 Klagerett

Om man får avslag på bevillingssøknaden har man mulighet til å påklage dette til fylkesmannen (Alkoholloven § 1-16). I 2005 oppga 27 kommuner at de hadde gjort vedtak som ble påklaget til fylkesmannen. Dette gjaldt hovedsakelig avslag på søknad om bevilling og på grunn av midlertidig inndratt bevilling.

5.6 Kommunale kontrollutvalg

I alkohollovens § 1-9 gis kommunene myndighet til å kontrollere kommunale salgs- og skjenkebevillinger. Denne kontrollen gjennomføres etter omsetningsforskrift kapittel 10. Alle kommuner skal ha et kontrollorgan som skal føre kontroll med salgs- og skjenkestedene, og påse at lovens bestemmelser følges (Omsetningsforskrift § 10-1). Kontrollorganet skal påse at det ikke selges eller skjenkes til personer som er åpenbart beruset, at de ikke overtrer aldersbestemmelsene og at de følger de fastsatte salgs- og skjenketidene (omsetningsforskrift § 10-6).

Prinsippet bak det kommunale bevillingssystemet er nettopp at tilgjengeligheten av alkohol skal reguleres av lokale politiske organer. Det er kommunestyret som i loven er gitt adgang til å gi bevilling, men kommunestyret kan delegere ansvaret til formannskapet, eller i kommuner med kommuneråd (byråd) til faste utvalg.

Tabell 27. Kontrollutvalgene i kommunene, 2000-2005

	Helse- og sosialstyret	Eget kommunalt kontrollutvalg	Interkommunalt kontrollutvalg	Annet organ
2000	179	133	31	54
2001	184	131	28	65
2002	158	134	30	90
2003	126	118	33	130
2004	109	119	39	163
2005	102	114	37	86

Tabell 27 viser at i 2005 oppgir 24 % av kommunene at de har plassert kontrollfunksjonen i helse- og sosialstyret eller har opprettet et eget kommunalt kontrollutvalg (26 %), eller at kommunen deltar i et interkommunalt kontrollutvalg (9 %). Hele 20 % oppgir at kontrollutvalgsfunksjonen blir ivaretatt av et annet organ.

I følge omsetningsforskriften § 10-5 skal kontrollen utføres av engasjerte kontrollører. Når det gjelder den praktiske gjennomføringen av kontrollen er det opp til kommunen å bestemme hvordan denne skal skje.

Tabell 28. Gjennomføringen av salgs- og skjenkekontrollen i kommunene, 1995-2005

	Salgskontroll				Skjenkekontroll			
	Egne kontrollører	Felles med andre kommuner	Næringsmiddel tilsynet	Vakt selskap	Egne kontrollører	Felles med andre kommuner	Næringsmiddel tilsynet	Vakt selskap
1995	118	66	33	150	115	74	29	152
1996	114	58	33	187	111	61	34	185
1997	112	54	35	195	112	59	32	193
1998	84	53	38	208	85	56	34	202
1999	100	51	36	215	100	49	35	211
2000	73	52	37	239	73	55	32	241
2001	77	55	39	242	77	57	34	243
2002	63	51	37	253	63	50	34	253
2003	65	54	37	257	64	54	32	257
2004	62	63	19	272	61	61	20	274
2005	61	68	14	269	59	67	13	270

Som vi ser av tabell 28 har det etter hvert blitt relativt vanlig å engasjere et vaktelskap til å stå for salgs- og skjenkekontrollen. 269 kommuner oppgir i 2005 at de har vaktelskap som kontrollerer salget. Nesten samme antall, 270 kommuner har denne ordningen for skjenking. Noen kommuner velger fortsatt å ha egne kontrollører, 59 kommuner hadde dette for skjenking i 2005, og blant disse er større byer som Oslo, Bergen, Kristiansand og Tromsø.

6. Kommunale alkoholpolitiske handlingsplaner

Gjennom det kommunale bevillingssystemet kan en tilpasse alkoholpolitikken til lokale forhold, og det gir også mulighet for å utøve lokalt alkoholpolitisk skjønn. På denne måten kan kommunene forme sin egen politikk i den retning de måtte ønske. Alkoholloven bestemmer dessuten at hver kommune skal ha en alkoholpolitisk handlingsplan (§ 1-7d). Sosial- og helse direktoratet har nylig utarbeidet en ny veiledende mal for en slik plan (se lenke). Det legges vekt på at handlingsplanen bør gi beskrivelse og vurdering av rusmiddelsituasjonen i kommunen, hvilke rusmiddelpolitiske mål kommunen setter seg og hvilke tiltak kommunen vil gjennomføre for å oppnå disse. Ser vi på tabell 29, har det vært en positiv utvikling i antall kommuner med alkoholpolitiske handlingsplaner, det er ca 84 % av landets kommuner som oppgir å ha dette i 2005.

Tabell 29. Antall kommuner med alkoholpolitisk handlingsplan, 2001-2005

	Har handlingsplan	Har ikke handlingsplan	Ikke besvart
2001	334	87	11
2002	346	80	5
2003	350	77	5
2004	366	61	7
2005	363	66	2

Når det gjelder de 66 kommunene som har oppgitt å ikke ha alkoholpolitisk handlingsplan, så oppgir 21 av disse at de har fastsatt retningslinjer/forskrifter for bevillingssaker og 31 oppgir å ha fastsatt retningslinjer om åpningstider.

Her finnes en oversikt over hvilke kommuner som ikke har [alkoholpolitisk handlingsplan](#).
[Tabell 30](#)

7. Litteraturliste

Grytten, L og Søreide, K: Kommunenes rusmiddelarbeid 97. (1997): Rusmiddeldirektoratet, Oslo.

Hauge, Ragnar (1998): Norsk alkohollovgivning gjennom 1000 år. Rusmiddeldirektoratet, Oslo

Hauge, R og Lohiniva (2002): Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringer i alkoholoven i 1997. SIRUS rapport nr 3/2002. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2002.

Kommunenes rusmiddelarbeid 00. (2000): Rusmiddeldirektoratet, Oslo.

Kommunens forvaltning av alkoholoven 2004 (2005), SIRUS sitt nettsted www.sirus.no

Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m v. Rundskriv I-6/98. Det kongelig sosial-helsedepartement, 1998.

Veileder for kommunal ruspolitisk handlingsplan, 2006. IS-1362, Sosial – og helsedirektoratet.

Årsberetning og årsregnskap 2005 Vinmonopolet

